

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

במפרשים

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ח

פרשת במדבר

א. אור החיים

פרק א', פסוקים ג', יח, כ':

וַיִּתְנַחֲדוּ וְגו'. כתב רש"י ז"ל הביאו ספר
יחוסיהן ועדי חזקת לדתן כל אחד
ואחד להתניחם על השבט. והשיג רמב"ן כי
לא היו צריכין לכל זה עד כאן. ואולי כי
הצרכו לחזקת לדה למחוש ממזר שמכיר
אביו, והפרת ממזרתו תהיה מהלדה, וצריך
להביא חזקת לדה פרוש שנולד בכשרות,
וזהו זה יוכל הממזר לומר ספר יחוסין עד
יעקב אשר הודיעתו אמו:

כ) כ"ל יצא צבא. אמר הכתוב בן בכל פרטי
המספר, לומר שלא היה אחד מכל
הבאים לכלל המספר שלא היה ראוי לצאת
בצבא אלא בלן גבורי כח, והוא אומרם כל
פרוש כל אחד מהם יוצא צבא. וזה נס שאינו
באמות שאי אפשר שלא ימצא בכל המספרים
שלהם אחד שאינו ראוי לצאת בצבא:

ג) תפקדו אתם. חזר לומר בן ולא
הספיק במה שקדם לומר
שאו את ראש וגו'. להעריך בכונת אומרם שאו
שיכונן על פי דבריהם ז"ל (ולקוט כאן) שאמרו
שנתקנאו או"ה בישראל מה ראו להתקרב וכו'
אמר להם הקדוש ברוך הוא הביאו לי ספר
איקונין שלכם ונמצא כל אחד אינו יודע
מאיזו משפחה הוא עד כאן. הרי פי יקפיד ה'
על היחוס וישפל כל החסר ספר איקונין, לזה
בשבא ה' לצוות לפקד בני ישראל קדם לומר
שאו לשון נשיאות ורוממות למצא לכל א'
ספר איקונין מה שאין בן באו"ה, ואחר כך
באר מה היא המעלה מבין עשרים שנה וגו'
תפקדו אתם, ומעתה צריכה לגופה:

יח) ואת כל העדה וגו' באחד לחדש. יודיע
הכתוב כי ביום עצמו נקהלו היהודים
על הדבר, והדבר יגיד שכל אחד היה לו
יחוסו אצלו בלא טרח הראיה והעדיות, גם
שבו ביום הכרו היחוסין של בלן, והוא אומרם
ויתילדו סמוך למאמר באחד לחדש וגו'.

אלות

1. מה הקושי שיהיה כרשנו קטע הראשון?
2. מהי תשובתו לכך?
3. מה מוסיף כרשנו קטע השני והפסוק?
4. מה צנין הצורק בתצודת אידה de אמר?
5. מה לומר כרשנו מסוק כ'?

* * *

ב. תורת משה - האלשיך הקדוש .
פרק א' פסוק כ'-כב':

ויהיו בני ראובן בכל ישראל תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות לגלגלתם כל זכר מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא. פקדיהם למטה ראובן ששה וארבעים אלף וחמש מאות. לבני שמעון תולדתם למשפחתם לבית אבתם פקדיו במספר שמות לגלגלתם כל זכר מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא (א כיכב).

(כ) הנה כתבנו שלהיותם ראויים להיות צבאות ה' למרכבתו, היה צריך יהיו ישראל משוללי פיסול, כי אם כלם מיוחסים אחר אבותם. על כן אמר כי ויהיו בני ראובן וכו' לבית אבותם. ולהיות כי מה שהיה מקום לחוש אל המצא פיסול, היה בשבט ראובן ובשבט שמעון. בראובן, על כי באשת דתן נמצא פיסול, היא שלומית בת דברי שילדה בן איש מצרי, היה אפשר לחשוד אולי היה כיוצא בה בשבטה. וכן בשמעון, על מה שאחרי זאת נמצאו עשרים וארבעה אלף שטופי זמה בשיטים. היה מקום לומר יוכיח סופן על תחלתן, אולי גם ממצרים

היה זאת להם, ולא יהיו כלם לבית אבותם. לזה ייתר בראובן ושמעון מלת לגלגלותם, לומר כי מה שהיו לבית אבותם, לא היה באומד או על רובם, כי אם לגלגלותם בייחוד. ופרטות כל גלגולת וגלגולת היו לבית אבותם.

ובשמעון נאמר גם מלת פקודיו מיותרת, לומר גם שנמצא צד זמה אחרי כן בשבט זה, הנה פקודיו עתה שכולל גם העשרים וארבעה אלף שנפלו בשיטים, כלם היו אז לגלגלותם, אחד לאחד לבית אבותם. אך בשבטים האחרים לא הוצרך לפרט כל כך, כי לא היה בהם חשד. ובוזה יתכן מה שהתחיל בראובן ולא ביהודה שהיה דגל הראשון, אחר שהכונה היתה על דבר הדגלים, כי על כן הקדים גד ליהודה, להיותו מדגל ראובן ושמעון כמו שכתבנו.

עוד כיוון באומרו ויהיו בני ראובן וכו'. לומר, גם ששלומית בת דברי ילדה שלא מבעלה, מה שאני מעיד הוא כי אשר היו בני ראובן הם לבית אבותם. כלומר אך לא אשר היה בן איש מצרי. על כן שינה בזה מבכל השאר.

אלות

1. אינה קושי מוצא פרשנו כאן?
2. מהי תשובתו קשר לראובן?
3. מהמק הוא מסביר צד צנין לפני מיוחד המופיע אצל ראובן, מה הוא ומה הסברו?
4. מה מיותר אצל מצאון ומה הסברו?
5. איך הוא מסביר את המקרה fe מותית בת דברי?

* * *

ג. תוספת ברכה .
פרק א' פסוק נא':

וזהו הקרב יומת (א' נ"א)
פירש"י, יומת בידי שמים, עכ"ל. וכונתו לומר, דהלשון יומת מורה על עונש בידי שמים, וכן מצינו לשון יומת על עונש ממון, כמו בפרשה משפטים (כ"א כ"ט) וגם בעליו יומת, שענינו עונש ממון, אבל במקום שהכונה על מיתה ממש בידי שמים בעוה"ז או בידי אדם כתיב מות יומת בכפל לשון כמו במחלל שבת ובעריות. וכן מתבאר בפרשה פנחס (כ"ו ס"ה) מות ימותו במדבר, ובמלכים ב' (ח' י') לא חיה תחיה כי מות תמות, ושם (א' ד') המטה אשר עלית לא תרד ממנה, כי מות תמות. וזהו מפני שבמקום שרוצה הכתוב להורות צד החומה שבהפעל, כותב את הפעל בלשון כפול. וזוהו טעם הדרשות בתלמוד. הוכח תוכיח, הקם תקים. עזב תעזוב, נתן תתן. הענק תעניק, אפילו מאה פעמים, והרבה כהנה.

אלות

1. איך פרשנו מסביר את פירוש רש"י כאן ומה הוא מוצא חק?
2. ימיו לפני כפול היא הוכחה לדבריו, איך?
3. פרשנו מביא דוגמאות נוספות fe ימיו לפני זה, האם הם מאשרים דעתו?

* * *

ד. רש"ר הירש .
פרק א' פסוק נב':

(נב) וחנו בני ישראל וגו'. בפרק הבא יתבאר, שהעם היה חונה ונוסע בארבעה מחנות; כל מחנה כלל שלושה שבטים, ואחד מאלה היה מנהיג המחנה. היה שם מחנה יהודה, מחנה ראובן, מחנה אפרים ומחנה דן. והנה הפרק הבא מוכיר בפירוש רק את דגלי השבטים המנהיגים: "דגל מחנה יהודה", "דגל מחנה ראובן" וכו'.

מכל מקום נראה, כי ואיש על-דגלו שבפסוק שלנו יכול לציין רק את דגלי השבטים; ולפי זה, לצבאתם מציין את הקבוצות הקטנות עוד יותר של המשפחות; וגם בפסוק ב של הפרק הבא הרי טעמי המקרא מסייעים לתפיסה הראשונה.

"דגל" קרוב, כנראה, ל"דקל", שהוא עץ התמר בלשון ארמית: אילן גבוה, העולה ומיתמר אל על. הענפים שבראש הדקל נראים עד מרחוק; ומבחינה זו הרי הם רומים לדגל המתנוסס במחנה. וגם עמודי עשן המיתמרים אל על קרויים "תימרות עשן" (יואל ג, ג; שיר השירים ג, ו): כביכול, דקלים של עשן.

אף על פי כן נאמר שם בפסוק ב: "איש על-דגלו באת לבית אבתם"; ונראה משם, שכל שבט היה לו דגל משלו. וגם בפסוק שלנו ברור, כי מנהו איננו זהה עם דגלו; אלא נאמר כאן: כל אחד יחנה על מחנהו; ובתוך המחנה הוא יחנה על דגלו — הוה אומר: על שבתו. וכך נתבאר גם במדרש רבה ב, ו: כל שבט היה לו דגל משלו; וצבע הדגל כצבע האבן, ששם השבט חקוק עליה בחושן. ואולי יש להבדיל גם בפסוק ב של הפרק הבא בין "דגלו" לבין "את לבית אבתם": אולי "דגל" מציין את נס המחנה, הוא הדגל הגדול של השבט המנהיג, אשר שני שבטים אחרים נלוים אליו; ואילו "את לבית אבתם" הם הדגלים הקטנים של השבטים.

אלות

1. התוכף לתאר - לפי פרשנו, איך היה המסע של בני ישראל?
2. מהי האדרתו לאות דגל?
3. למה מחנה אינו מלווה עם דגל אדרתו?
4. מה הרציון מצד הדקל ומצד עשן?

* * *

ה. הכתב והקבלה. פרק ב' פסוק ה':

ההבדל בין לשון "צבאיו" לבין "פקודיו"

(ב, ד) וצבאיו ופקודיהם. הפקודים הם בעצמם הצבא ככתוב בהם "כל יוצא צבא". לכן יאמרו המפרשים ש[אות] הוא לביאור כלומר "צבאיו" דהיינו "פקודיו". ואין בזה טעם, אחר שהוזכר בכל שבט ושבט הפקודים שהם יוצאי צבא, מה לו לכפול אותו בזו הפרשה עוד הפעם בכל שבט ושבט. וכבר ראית (לעיל א, א) דעת רש"י דעת רמב"ן בפירוש "יוצא צבא". ונראה לי כי "צבאיו" ו"פקודיו" הם שני חלקים. "פקודיו" הם הנמנים מבן עשרים שנה ומעלה, ו"צבאיו" הם שלא באו לכלל מנין והם אנשי בית אב, וזה כל הנשים, הבנים והבנות של הנמנים. אין ספק כי כל אלה היו נוסעים עם שבט שלהם בנסוע המחנות, ולא היה להם גבול מיוחד נפרד לעצמם, ככתוב "ירא את ישראל שוכן לשבטיו וכו' מה טובו אהליך יעקב" (להלן כה, ב-ה), שראה [את] פתחיהן שלא היו מכוונין זה כנגד זה (בבא בתרא ס, א) שלא יציץ [אחד] לתוך אהל חברו, כי כל איש היה לו אהל מיוחד לאשתו ולאנשי ביתו. ו"כאשר יחנו כן יסעו" (פסוק יז) כתיב. מבואר מזה כי בכל שבט ושבט היו שני חלקים כלליים. הא. הנמנים מן כ' ולמעלה, והם נקראים "פקודים". הב. אנשי בית של כל אחד ואחד, והם נקראים לדעתי "צבאיו". כי אין צבא בכל מקום על חיל היוצא למלחמה, כי גם בלויים שאינם מיוצאי מלחמה רק מיוחדים לעבודת המקדש נאמר עליהם "צבא" "כל בא לצבא לעשות מלאכה באהל מועד" (להלן ד, א). אבל שם "צבא" הונח על כל התחברות אנשים יחדיו לעשות דבר מן הדברים. חיל היוצא למלחמה נקרא "צבא" להתאחדותם בכנופיא חדא, וכן אנשי משמר מן הלויים המתחברים יחדיו לעמוד על משמרת עבודת המקדש נקרא "צבא" כלומר חברה (געזעללשאפט, פראייזן). וכבר דברנו מזה בפרשת בא (שמות יב, מא) "צבאות ה'".

אלות:

1. מה קושי מוצא פרשנו פתחיהן דקרוין?
2. למה הוא אינו מקבל את דעת הפרשנים רש"י ורמב"ן?
3. מהי תשובתו הוא לציון ומה הוכחותיו ומה האדרתו לאות דגל?
4. למה עם האלויים נקראים "צבא"?

* * *